CUDES JOURNAL CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Perk, D. (2020). Coğrafi Özellikler ve Anlatılara Dayanan Alman Şehir Adlandırmaları. *Journal of Current Debates in Social Sciences*. 3(2), 104-112.

Research Article

Coğrafi Özellikler ve Anlatılara Dayanan Alman Şehir Adlandırmaları [1]

German City Names Based On Geographical Features And Narratives

Dr. Derya PERK
Ankara Üniversitesi
der@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1283-4315

DOI: 10.37154/ijopec.2020.25

Makale Bilgisi

Geliş: 16.12.2020

Onay: 25.12.2020

Anahtar sözcükler: Ad Verme, Toponomastik, Mitoloji, Etimoloji, Alman Şehirleri

Öz

İnsanlar, dili bir iletişim aracı olarak kullanmaya başladıktan itibaren, nesneleri, hayvanları ve diğer olguları birbirinden ayırt etmek için onları adlandırmıştır. Öyle ki bu adlandırmalar, farklı milletlerin yaşam tarzına, kültürlerine ve alışkanlıklarına göre değişir. Dil özelliklerine ek olarak, bu faktörler coğrafi yerleri adlandırırken de önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışmada Almanca yer adları etimolojik, mitolojik ve bu yerlerin konumlarıyla bağlantılı olarak ve dini anlatılar da dikkate alınarak incelenecektir. Adların fonetik özellikleri ve geçirdikleri anlam değişiklikleri araştırılırken, adların zaman içinde göreceli olarak değişmesi dikkat çekicidir. Ayrıca mitolojik ve dini anlatılara dayalı bir analiz, seçilen şehirlerin adlandırılmasında halk edebiyatına büyük önem verildiğini ortaya koymaktadır. Ad verme ya da değiştirmede Hıristiyanlaşmanın da etkili olduğu görülmektedir. Bu süreç her yer için geçerli olmasa da bazı Alman şehir adlarının verilmesinde etkili olmuştur. Alman yer adlarının çoğu orijinal olarak Hint-Avrupa dil ailesinden gelir, bu da adlandırma özelliklerinin açıkça tanınabilir olduğunu gösterir. Ayrıca, geçici yeniden-adlandırma kültürel bir değişimin veya dönüşümün bir işareti olarak da görülebilir.

Article Info

Received: 16.12.2020

Accepted: 25.12.2020

Keywords: Naming, Toponomastics, Mythology, Etymology, German Cities

Abstract

The naming of people, objects or animals and everything else for the purpose of differentiation has been common ever since humans have used language as a means of communication. Names change according to the way of life, cultures and habits of people of different races. In addition to language properties, these factors are also important when naming locations. German place names are to be examined etymologically, mythologically and in connection with to their location. When researching phonetic and semantical changes, it is noteworthy that the names have changed relatively over time. Additionally, a mythological and legendary analysis reveals that a great deal of importance was attached to folk literature when naming the selected cities. In summary, the research revealed that current sources have identified renaming of German place names through Christianization. This led to a change in the meaning of names of some places. Most German place names originally come from the Indo-European language family, which means that naming specifications can be clearly recognized. Temporal renaming can also be a sign of a cultural change or conversion.

[1] Bu makale, Derya Perk tarafından Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Prof.Dr. Şerife Yıldız danışmanlığında hazırlanan "Die Bezeichnung der ausgewählten Städte im Deutschen und im Türkischen. Eine vergleichende Studie zur Darstellung der etymologischen und mythologischen Hintergründe bei Namengebung" (2011) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Nesneler ve onlara verilen adlar antik çağ filozoflarının oldukça ilgisini çekmiştir. Bu sebeple örneğin Platon „Kratylos“unda ad ile ilgili derin çalışmalar yapmıştır. Platon'un Kratylos ve Hermogenes ile arasındaki bu felsefi diyalog, dilbilimsel bir öneme sahiptir. *Die Ansicht des Kratylos von der natürlichen Richtigkeit der Benennungen* adlı bölümde Hermogenes kelimelerin doğru adlandırılması üzerinde durmuş ve bir kelimenin ya da göstergenin özelliğini doğal bir ilişkiye dayandırmıştır. Bu bilgiden yola çıkarak, Kratylos'a göre göstergenin tamamen keyfi bir karaktere sahip olması gerektiği anlaşılabilmektedir. Ayrıca bu, nesnelerin yalnızca bir ada sahip olduğu anlamına da gelmektedir; göstergenin yalnızca bir niteliği vardır ve yalnızca bir şeyi gösterir. Yanlış kelimeler ise herhangi bir nesneye karşılık gelmez ve bu teze göre herhangi bir gösterge karakterine de sahip değildir (Platon, 1957: 126). Buna göre de bir olgunun adı keyfi olarak belirlenemez. Bir olgunun adı sosyal bir uzlaşmanın sonucudur. Hermogenes'e göre gösterilen sabit kaldığı sürece, gösteren isteğe göre değiştirilebilir. Örneğin, adı konmuş bir şey, zamanla değişebilir ve yeniden adlandırılabilir, ancak bu durum olgunun varlığını değiştirmez (Platon, 1957). İşte bu noktada ad bilimi, bir diğer adıyla Onomastik devreye girmekte ve adlandırma sanatı ile ilgili incelemeleri üstlenmektedir. Ad bilimi, özel adları artzamanlı ve eşzamanlı yöntemler kullanarak araştırır. Aynı şekilde yer adlarını araştıran Toponomastik de aynı yöntemi kullanarak, yer adlarını inceler ve ad bilimiyle birlikte, bir sözlükbilim alt disiplini olarak bu konuyla ilgili derin çalışmalar yürütür (Lewandowski, 1980: 1010). Görüldüğü üzere ad incelemelerinde bir ayrıma gidilerek tür adlarını inceleyen farklı bilim dalları oluşturulmuştur. Hans Wilhelm Haefs (2004: 11) çalışmasında ad biliminin özel adları ve tür adlarını incelediğinden ve ad unsurunu kişi adları, yer adları ve bitki adları olarak sınıflandırdığından bahsetmektedir. Buna göre:

1) Antroponomastik tarafından incelenen ve kişi adları (lakap, ad, vaftiz adı) ve soyadı (ek adlar vb.) olarak ayrılan kişi adları;
2) Yer adları, ülke adları, su adları, alan adları vs. şeklinde alt bölümlere ayrılmış coğrafi adlar (su adları=hidronomi, dağ adları=oronomi);
3) Bitki ve hayvan adları arasında ayrıma gidilmiştir ki bunlar, çok eski zamanlara dayanır ve bu nedenle özel kanunlara tabidir (Haefs, 2004: 11).

Kelimelerin anlamı üzerinde durulduğunda bunların da tıpkı adlar gibi değişebileceği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında şehir adlarının tamamen değişmiş olmasının ya da zamanla adın yazılışında farklılıklar tespit edilmesinin yanında, anlamlarında bir değişiklik olup olmadığı da büyük öneme sahiptir. Yeni dil konuşucularının ortaya çıkması, sosyokültürel değişim, yakın kavramsal veya olgusal ilişkiler, bir kavramın duygusal işaretleri gibi nedenler, anlamsal bir değişikliğe yol açabilir (Pomino, 2008: 178). Bahsi geçen değişiklikler elbette olumlu veya olumsuz olabilmekte ve bu bağlamda anlam genişlemesi, anlam daralması, anlam aktarması, anlam bozulması veya anlam iyileşmesi gibi değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Ad değişiklikleri, şehir adlarına ilişkin farklı anlatılardan yola çıkılarak da tespit edilebilmektedir. Özellikle kahramanlık ya da farklı özellikler barındıran mitolojik anlatılar şehir adıyla ilgili çıkarımlar yapma aşamasında oldukça yarar sağlamaktadır. Zira çoğu kez sözlü başlayıp yazıya geçirilen ve halk arasında da yayılan şehir efsaneleri adın kökenine işaret etmekte ve bize şehrin sosyal yapısı hakkında da bilgi sunmaktadır. Öyle ki mitoloji, dini hayatın öğretisi olarak kabul edildiğinden, insanların ahlakını korumaya çalışır. Bu anlamda Lauer'e (1853: 1) göre de inanç (dogmatikler), kült (sembolizm) ve ahlaki yaşamın (etik) üç yönünü içerir.

Bu bağlamda bu çalışma, şehir adlarının anlamı ve transkripsiyonu üzerinde durmaktadır. Bu sebeple anlatılardan yola çıkarak mitolojik ve dini anlatı öğeleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda bir şehir adın çok farklı hikâyelere sahip olması olağan olmakla birlikte dikkate değerdir. Zira bu yerlerde zamanla farklı insanlar yaşamış ve/veya anlatılar uzun yıllar içerisinde kulaktan kulağa değişime uğramıştır. Elbette şehirlerin adlandırılmasına her zaman bu anlatılar sebep olmamış, coğrafi özellikler de tıpkı Türk yer adlarında olduğu gibi adlandırmada etkisini göstermiştir. Kaynağını anlatılardan alan adlara örnekler verildikten sonra coğrafi özelliklerden yola çıkarak adlandırılan Alman şehirleri de ele alınmış, daha sonra da bu adların geçirdiği etimolojik değişimler gösterilmiştir.

2. ANLATILARA DAYANAN ALMAN ŞEHİR ADLANDIRMALARINA ÖRNEKLER

2.1 *Greifswald* Örneği

Greifswald şehrinin adı, bir inanışa göre efsanevi yaratık *Greif'a* (Orta Aşağı Almanca: *grip, gripe*) dayanır. Bu efsanevi yaratık, yani yırtıcı kuş başlı ve kanatlı bir aslan olan *griffin* aşağıda verildiği gibi tanımlanmaktadır:

> "Griffin [Semit.-Yun.-Lat.-*gryps* (aynı anlamla)], bir aslanın vücudunda bir kartalın başını veya kartal vücudunun üst kısmını taşıyan kanatlı efsanevi yaratık. Antik yakın doğu motifi, gücün ve - istisnalar dışında - egemenliğin sembolü. Ayrıca mezar ve kapı muhafızı" (Braunbehrens, 1995: 299)

Adın ikinci kısmı, civarda olduğu anlaşılan bir ormandan (Orta Aşağı Almanca: *wold*) gelir (Kastner, 2007: 122). Oysa bir diğer çalışma, Hubertus Temme (1865: 157), *Greifswald* adının nereden gelmiş olabileceğine dair üç olasılıktan bahseder. Ona göre ilk olasılık şehrin adının Gotik dilde *Grife* veya *Gripe* olan bir korsanın adıyla anılmış olmasıdır. İkinci varsayıma göre de şehir, adını bir kişiden alır ancak bu kişi *Gripes* olarak tanınan ve bölgedeki birçok soygun nedeniyle zamanla varını yoğunu kaybetmiş bir soyludur. Burada bulunan ormanın, bahsi geçen soylu kişinin ailesine ait olmasından dolayı da şehre önce *Gri'peswald*, daha sonra ise *Greifswald* adı verilir. Halk arasında anlatılan bir diğer olasılık ise rahiplerin bir kasaba kurmak istemesi ve bunun için sıkı bir orman bölgesi olan şu anki *Greifswald* bölgesini seçmiş olmalarıdır. Rahipler, manastırdan uzak olmamasına dikkat ettikleri bu yeri bulmak için *Ryk* nehrini takip eder ve bir kütüğün üzerindeki kuş yuvasında oturan kocaman bir *griffin* gördüklerinde, bu görüntüyü şehri buraya kurmak için bir işaret olarak kabul ederler.

2.2 *Heilbronn* Örneği

Baden Württemberg eyaletinde bulunan *Heilbronn* şehrinin adı, kutsal bir kaynaktan gelmektedir (Kastner, 2007:133). 5. yüzyılda kurulan şehir (Urmes, 2004:191) 13. yüzyılda *Heylprunn*, 1037 yılında *Heiligbrunen* ve 932 yılında *Heilacbrunnen* adıyla bilinmektedir. 889 yılında ise bu yere *fiscus dominicus Heiligbrunno* adı verilmiştir (Berger, 1999:139). *Heil* kelimesi Almancada şifa ve *Bronn* kelimesi de çeşme anlamına gelmektedir. Şehir adını, kasaba kilisesinin ana sunağından akan ve oradan Yedi Borulu Çeşmeye çıkan lezzetli sudan almıştır (Sturmfels, 1931: 63).

Bunlar dışında *Heilbronn* şehrinin adlandırılmasına ilişkin Hıristiyanlık uygulamalarına dayanan varsayımlar da vardır. Bu varsayım, Hıristiyanların burada vaftiz edilmesi nedeniyle şehrin kutsal sayılmasıyla desteklenir. Öyle ki Aziz Kilian'ın arkadaşlarının Hıristiyanları burada vaftiz ettiği ve böylece *Heiligbronn* adının ortaya çıktığı söylenmektedir (Jaeger, 1828: 18). Özetle su, Alman kültüründe çok önemli bir simgedir ve kutsal su kaynakları çok değerlidir. Dolayısıyla kaynak sularının bulunduğu yerlere *şifa* ve *çeşme* kelimelerini barındıran adların verilmesi olağandır.

2.3 *Wildemann* Örneği

Urmes (2004: 207), bir halk efsanesine göre Clausthal - Zellerfeld'in kuzeyinde bulunan *Wildemann* şehrinin adını zapt edilemeyen bir orman devinden almış ve bu nedenle ad "yabani" (*Alm.* wild) ve "adam" (*Alm.* Mann) kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Hatta Türkçe anlamı "çılgın adamı oynamak" olan "den wilden Mann spielen" deyimi de buradan gelmektedir.

Alman mitolojisinde yer alan bu figür, kaynaklarda korkunç görünen bir dev olarak betimlenmektedir. Dev, o kadar büyük ve kuvvetlidir ki ağaçları koparıp birbirine düğümler ve onu takip edenleri bununla bağlayabilirmiş (Meier, 1852: 192). Şehrin adlandırılmasına kaynak olan bu vahşi adamın hikâyesi ise farklı şekillerde anlatılmaktadır. Bu adam istemeden Thüringen'den Oberharze'ye gelir ve burada vahşi bir kadınla yaşar. Üzerlerine bir şey giymeyen çift, bedenlerini çam dalları ile örter. Bir gün şövalye Klaus, bir elinde köknar ağacı, diğerinde bir ayı taşıyan bu çıplak adamı fark edip onu takip eder. Bir mağaraya ulaştıklarında ise adamın karısını ve otlarla sarılmış çocuklarını da görür. Bu olayın sonunda adam, şövalye sayesinde bir orman işçisi olurken mağara da *Wildemann* şehrine

dönüşür (Pröhle, 1859: 51-52). Başka bir anlatıma göre ise vahşi adamı Schulenberg gezintisinde fark eden İmparator Heinrich'tir (a.g.e. 257).

2.4 *Helgoland* Örneği

Schleswig - Holstein'da bulunan ve her daim Avrupa ülkeleri arasında bir mücadele sebebi olan *Helgoland* şehri Danimarkalıların, İngilizlerin, Frizyalıların ve Almanların yaşadığı bir ada şehridir (Urmes, 2004:218). 785 civarında, St. Willibrord kasabada paganlığa son vermiş ve kasaba misyonerler tarafından *Heleg Land* olarak adlandırılmıştır (Sturmfels, 1931: 64). Bir diğer varsayıma göre bu şehrin adı burayı yöneten Helgo adlı bir Danimarka kralına dayanır ya da Helgo adlı bir piskopostan gelir ki bu varsayım kanıtlanmamıştır (Decken, 1826: 31-32). Oetker bu varsayımlar ile ilgili şu sözleri sarf ediyor:

> "Tüm bu tanımlamalarda kutsallığın anlamı, çeşitli dil biçimlerine göre yer almaktadır. Kuzey'den gelen *Helge* de bu şekilde yorumlanır [...] Bazıları kral Helgo'yu seçti, diğerleri prens Heligo'yu, hatta bazıları Helgoland'lı bir piskopos Hilgo veya Heligo'yu." (Oetker, 1855: 98)

Oetker'e göre adlandırma konusundaki tüm varsayımlar kutsallığa dayanmaktadır. Urmes de (2004: 218) bu görüşü paylaşmakta ve Türkçede "kutsal topraklar" anlamına gelen *Helgoland* adını Eski Yüksek Almanca *heilag* kelimesine dayandırmakta, hatta eski yerlilerin, Fositesland adasını da Cermen tanrısı Fosits'ten yola çıkarak adlandırdıklarını belirtmektedir. Bu kelimeyi ise Vorsitzender (*T.* lider, başkan) kelimesi ve 'tüm davalara bakan' betimlemesiyle açıklamaktadır. Decken ise bu bağlamda aşağıdaki bilgileri aktarıyor:

> "Adamus Bremensis'teki bir pasaj, bu son anlamın kökeni hakkında şu açıklamayı içerir [...] "Eilbert, kutsal Willebrord'un yaşamında Fosetes-Land olarak adlandırılan Farria adasını buldu. -Burası tüm denizciler için ama özellikle korsanlar için saygıdeğer bir yer ki bu sebeple Heiligeland adını almıştır." (Decken, 1826: 32)

Şehrin adlandırılmasıyla ilgili bir bilgi de Bechstein (1853: 152) tarafından verilmektedir. Kendisi, *Heligoland* adının yazılışının birkaç asır önce Heiligeland olduğunu iddia etmektedir. Şehir hakkında şu dizeleri kaleme almıştır:

„Grün ist das Land,	Yeşildir diyar,
Noch ist der Rand,	hala kenar,
Weiß ist der Sand,	beyazdır kum,
Das sind die Zeichen von Helgoland."	bunlardır işareti Helgoland'ın.

(Bechstein. 1853:152)

2.5 *München* Örneği

Kalbi olan kozmopolit şehir olarak kabul edilen *München* şehri (Urmes, 2004:524), *Municha*, *Munichen* adlı bir köymüş ve adını, elinde kitap tutan bir keşiş olan *Münchener Kindl'den* almıştır (Sturmfels, 1931: 104). Bir anlatıya göre şehir Heinrich der Löwe tarafından kurulduktan sonra, yeni binalar inşa edilirken kanlar içerisinde bir keşiş kafası bulunur. Şehir armasında da bulunan bu keşişin *Münchener Kindl'e* işaret ettiği düşünülmektedir. Bir diğer anlatı ise Schäftlarn'a ait olan ve "dua et ve çalış" anlamına gelen "ora et labora" ilkesi ile hareket eden Benedikt rahipleriyle ilgilidir. Hunlar, Doğu Bavyera'daki bu yere kadar ulaşınca rahipler yardım

arar, ancak yalnızca kutsal gücün onlara yardım edebileceğini düşünerek manastırdan ayrılır, bilinmeyen bir yerde, dua edebilecekleri bir kulübe yaşarlar. Geri döndüklerinde ise manastırın harabe olduğunu görüp onu yeniden inşa ederler. Sonuç olarak, bahsi geçen yer "bei den Mönchen" (*T.* Keşişlerde) olarak adlandırılır (Fenzl, 2001).

3. YER TANIMLAYICI ALMAN ŞEHİR ADLANDIRMALARINA ÖRNEKLER

3.1. *Bergheim* Örneği

Bergheim (Bergheimerdorf) kasabasının adı, 1872'de, 13. yüzyılda inşa edilen Bergheim kasabasıyla birleştirilmiştir ve bu adın, 1028'de *Bercheim* ve 1249'da *Castrum Berchem* olduğu bilinmektedir (Berger, 1999: 58).

Berg (Eski Yüksek Almanca *Bërg*, Orta Yüksek Almanca *Bëre*) kelimesi (*T.* dağ), Almanca yer adlarında sıkça kullanılmaktadır çünkü yerin yüksek rakımda olmasını tasvir etmektedir. Bazen ad basit bir biçimde bazen de *Bergheim* gibi tanımlayıcı bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır (Sturmfels, 1931: 19). Bu bilgiden yola çıkarak şehrin adlandırılmasında coğrafi özelliğinin belirleyici olduğu görülmektedir. Ayrıca yakında bulunan bir tepede yer alan kilisenin de bu adlandırmada büyük etkisi olmuştur. Dağ kelimesi yüksek rakımlı yerler için kullanıldığından bu bir tesadüf olmamalıdır. Aynı şekilde eski Almanca anlamıyla Heim (*T.* Yer) kelimesine de adlandırmalarda çok sık rastlanmaktadır.

3.2 *Rosenheim* Örneği

Rosenheim adının kökeni hakkında çeşitli görüşler vardır. Bazılarına göre bu ad, güllerden türemiştir (Rose - *T.* gül). Bu düşünceyi Ludwig Steub'un Bavyera dağlarında yaptığı yürüyüş sırasında söylediği sözler desteklemektedir:

> "Rosenheim - güllerin diyarı! bazı insanları düşündüren şiirsel bir ad" (akt. Gassner, 1865:5)

1232 yılında *Rosinheim* olarak adlandırılan şehir Berger'e göre (1999: 242) ise adını bir kaleden almıştır. Sebastian Dachauer'e göre ise şehrin adı Rossen (*T.* asil at veya kibirli) kelimesinden gelmektedir, ancak bu düşünce şehrin armasında bir gül bulunmasından ötürü geçerliliğini yitirmektedir (akt. Gassner, 1865: 5).

3.3 *Heidelberg* Örneği

Heidelberg şehri, Baden-Württemberg'deki Königstuhl'un eteklerinde, aşağı Neckar'da kurulmuştur. Bu şehir adını kaynaklarda araştırırken iki farklı olasılığa rastlanmıştır. Birincisi, şehrin adını yaban mersininden almış olmasıdır. Ayrıca, bu adın 1196 yılında *Heidelberch* ve 1225 yılında *Heidilberc* olarak yazılması da aynı olasılığa işaret etmektedir (Berger, 1999: 139). Diğer olasılıkta ise şehrin adı Heidanberg'dir ve dolayısıyla Eski Yüksek Almanca *Heida* ve Orta Yüksek Almanca *Heide*'den gelmektedir (Sturmfels, 1931: 63). Wundt (1805: 74) bu varsayım şöyle açıklamaktadır:

> "[..] Burada insan boş dağlardan başka bir şey görmez. Kayser, şehrin adının Romalıların altında çevredeki dağları kalıcı kaleler ve şatolarla işgal eden inançsızlardan geldiğini söyleyenlerle aynı fikirde."

Wundt'un bu görüşü, 1813 yılında basılan Allgemeine Literatur Zeitung'da açıklanmaktadır (1. Cilt, s. 748). Yazıda şehrin adı, fundalıklarla donanmış bir dağ olmasından dolayı *Heidenberg* olarak kabul ediliyor. Adın kaynağı olabilecek diğer varsayım olan yaban mersininin ise coğrafi şartlara bağlı olarak mümkün olmadı söyleniyor. *Heiden* kelimesi Tanrı'ya inanmayan erkek ve özellikle funda ve ardıçla kaplanmış geniş, çoğunlukla kumlu ve ağaçsız

düzlük gibi geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğundan bu adlandırma için kesin bir kaynak ortaya oymak güçtür.

3.4 *Kempten* Örneği

Bavyera eyaletinde bulunan *Kempten* şehrinin tarihçesi çok eskilere dayanmaktadır. Kelt yerleşim yeri *Cambodunum* yakınlarında kurulan bir Roma kenti 3. yüzyılda Almanlar tarafından yıkılmış ve daha sonra sol yakada yeniden kurulmuştur (Berger, 1999: 161-162). Berger şehrin adının tarihsel dönüşümünü şöyle özetlemektedir:

> "1355'teki *Kempten*, 1263'teki *Kemptun*, 1063'teki *Kembeten*, 981'deki *Kembeduno*, 844'teki *Campidona* adı 3. yüzyıldaki Lat. *Cambuduno*, 1. yüzyıldaki Yun. *Kambódounon*'a kadar uzanıyor." (Berger, 1999: 162)

Sturmfels'e (1931: 77) göre ise şehrin adı Kelt dilinden gelmektedir, buna göre *camb, comb* ve/veya *cumb* vadi veya geçit ve *dun, dunum* tepe anlamına gelir.

3.5 *Bielefeld* Örneği

1214 yılında Ravensburg Kontları tarafından kurulan ve 1520'de Neustadt ile birleştirilen *Bielefeld* şehri, Kuzey Ren-Vestfalya'daki Teutoburg Ormanı'nda yer almaktadır. Şehir adı Orta Yüksek Almanca *Bihel, bil*, Eski Yüksek Almanca *Bihal,* yani "balta" kelimesinden gelmektedir (Berger, 1999: 61). Grässe'ye (1868: 704) göre de bu yer geçmişte bir ormandır ve kentin kuruluşu sırasında ağaçlar baltalarla (*Alm.* Beil) kesilir. Berger (1999: 61) ise bu adın arkaik bir kelime olan ve sarp bir kaya anlamına gelen *bīl* kelimesinden türemiş olabileceğini öne sürmektedir.

Kaynak taramalarında, etimolojik çalışmaların yanı sıra *Bielefeld'in* adlandırılmasıyla ilgili bir efsaneye de rastlanmıştır:

> "[...] şehir kapısını inşa ederken, bir işçinin elinde balta; aşağıda bulunan herkesin zarar görmemesi için bağırır: "Dat Biel dat fällt." (Balta düşüyor.), böylelikle bu ad türer. Ama asıl sebep muhtemelen şehrin şu anda bulunduğu tarlada Bielen çiftlikleri diye adlandırılan üç orman çiftliğinin konumlanmasıdır [...]" (Grässe, 1868: 704).

4. ETİMOLOJİK DEĞİŞİMLERE ÖRNEK ALMAN ŞEHİR ADLANDIRMALARI

Aşağıdaki tabloda, 2. ve 3. bölüm için örnek teşkil eden Almanca yer adları kelimelerin kökenlerine göre listelenmiştir:

Alman Şehir Adı	**Almanca Yer Adlarının Etimolojisi**		
	Aktarım	**Ses Değişimi**	**Anlam Değişimi**
1. Greifswald	Semit. –Yun. – Lat.	1248 Gripheswald, 1250 In Grifeswolde, 1255 Gripeswalt, 1264 Grypswold	Bulunmamaktadır.

		Greifswald	
2. Heilbronn	Lat.	889 Fiscus Dominicus Heiligbrunno, 932 Heilacbrunnen, 1037 Heiligbrunen, 13. Jh. Heylprunn. Heilbronn	889 civarında, zamanla önemini yitiren kraliyet mahalinden hala bahsedilmekteydi.[2]
3. Wildemann	Cermence - Alm.	Bulunmamaktadır.	Bulunmamaktadır.
4. Helgoland	Alm.	785 Heleg Land, 11. Jh. Heiliges Land, 1306 De (von) Heylegeland, 1483 Up Hyllege Lande, 1498 To Hilghelande. Helgoland	Bulunmamaktadır.
5. München	Lat. „apud“ [3]	1158 Apud Munichen, 1310 Mvnchen. München	Ad, 1158 civarında "Rahiplerle birlikte" anlamına gelmekteyken daha sonra „rahipler“ olarak değiştirilmiştir.
6. Bergheim	Alm.	1028 Bercheim (Das Dorf), 1249 Castrum Berchem (Im Tal), Bergheim	"Das Dorf – köy adının anlamı zamanla "Im Tal - vadide" ve son olarak "Bergheim" olarak değişmiştir.
7. Rosenheim	Lat. „rosa“[4] ve Alm. „heim“ .	1232 Rosinheim, 1267 Rosenheim	Bulunmamaktadır.
8. Heidelberg	Alm.	1196 Heidelberch, 1225 Heidelberc Heidelberg	Bulunmamaktadır.
9. Kempten	Yun. - Lat.	1.Jh. Kambodounon 3. Jh. Camboduno , 844 Cambidona, 981 De Kembeduno,	Bulunmamaktadır.

[2] Berger, 1999: 140
[3] http://www.albertmartin.de/latein/?q=apud&con=0 (son erişim: 14.12.2020)
[4] Kluge, 1975: 607

		1063 Kembeten, 1263 Kemptun , 1355 Kempten	
10. Bielefeld	Alm.	1015 Bilivelde, 1050 Bylivelt Bielefeld	Bulunmamaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, ilk önce beş Alman şehir örneği üzerinden (Greifswald, Heilbronn, Wildemann, Helgoland ve Münih) yer adları çalışması yapılmış ve şehirlerin adlandırılmasında mitolojik ve dini anlatıyla ilgili izler araştırılmıştır. Bunun sonucunda dönem kişileri ile bağlantılı olarak ad vermeye *Greifswald* şehri örnek gösterilmiştir. Zira şehir, kaynaklara göre *Grife / Gripe* ya da *Gripes* olarak tanınan kişiler sebebiyle böyle adlandırılmıştır. Dini inanışlarla bağlantılı bir ad verme örneği ise *Heilbronn* şehridir. Bu şehir üzerinden suyun kutsallığı, paganizm ve hristiyanlık ile bağlantılı olarak örneklendirilmiştir. Günümüze kadar bir değişikliğe uğramayan *Wildemann* şehri ise adını Alman mitolojilerinde yer alan korkunç bir orman devinden ya da İmparator Heinrich'in kahramanlıklarından almıştır. Bu kahramanların ve mitolojik figürlerin varlığıyla ilgili varsayımlar, bize aynı zamanda coğrafi bilgiler de vermektedir. "Kutsal Topraklar" anlamına gelen *Helgoland*, günümüze kadar değişmeden kalmıştır. Adın, Cermen mitolojisindeki adalet tanrısı Foseti'den geldiği literatürden anlaşılabilmektedir. Bu örnekte de tıpkı *Heilbronn'da* olduğu gibi bir tarihi bilgi bulunmaktadır. Heilbronn'da tarihin akışı içerisinde paganizm yıkılmıştır ki bu da şehir adıyla ilgili detayların, bir yandan olumlu tasvir edilen bir kahramanlık eylemine, diğer yandan da toplumsal yapıya, tarihsel bilgilere ve toplumun yeniden yapılanmasına işaret ettiğini göstermektedir. Yine *München* örneği keşişler ile ilgili olan anlatıda, kahramanlığa işaret etmektedir.

Çalışmanın diğer aşamasında ise şehirlerin coğrafi özellikleri ile adlandırılan Almanca yer adları üzerinde durulmuş ve konumu detaylı ve açıkça belirten adlara örnek olarak *Bergheim* şehri verilmiştir. Yüksek bir alanda bulunduğu bilgisini adında barındıran şehir, aynı zamanda tamamen Almanca olması ile de dikkat çekmektedir. Almanca yer adları için tipik bir diğer özellik ise bitki örtüsü ile ilgilidir. Türkçeye güller diyarı olarak çevrilebilecek olan ya da adının atlardan geldiği var sayılan *Rosenheim* örneğinde de belli olduğu gibi, ad konumun net bir açıklamasını sağlar. Yine bitki örtüsünü tasvir eden ve yaban mersini, funda tarlasına veya çorak bir bölgeyi işaret eden adı ile *Heidelberg* şehri de bu duruma bir örnek niteliğindedir. Yine kökeni Almanca olmayan ancak dilsel olarak küçük değişikliklere uğrayan *Kempten* şehri de coğrafi özelliğe işaret etmiş, Almanca dilsel normlara uygun hale getirilmiş ancak tamamen değiştirilmemiştir. *Bielefeld* örneğinden de anlaşılacağı üzere bazı örnekler birebir kelime içerisinde coğrafi özelliklere yer vermemiş ancak anlatılardan yola çıkarak olayların gerçekleştiği konumla ilgili bilgilere erişilmiştir.

KAYNAKÇA

Allgemeine Literatur Zeitung 1813: Januar bis April. Erster Band. https://books.google.com.tr/books?id=eS48WbzkeT4C&printsec=frontcover&dq=ALLGEMEINE+LITERATUR-ZEITUNG+(erschienen+im+Jahre+1813,+erster+Band)&hl=de&sa=X&ved=2ahUKEwjFzbu_7srtAhVS1xoKHWlxCf8Q6AEwAHoECAQQAg#v=snippet&q=%22Der%20Name%20Heidelberg.%22&f=false

Bechstein, L. (1854) *Mythe, Sage, Märe und Fabel im Leben und Bewusstsein des deutschen Volkes.* Leipzig: E.D.Weigel.

Berger, D. (1999) *Geographische Namen in Deutschland*. Mannheim: Dudenverlag, 2. Auflage.

Braunbehrens A. (1995). *Meyers Großes Taschenlexikon*. Mannheim: B.I.-Taschenbuchverlag, Band 8.

Decken von der, J. F. (1826) *Philosophisch-historisch-geographische Untersuchungen über die Insel Helgoland oder Heiligeland und ihre Bewohner*. Hannover: Im Verlage der Hahnschen Hof-Buchhandlung.

Fenzl, F. (2001). *Der Teufelstrirr: Magische Geschichten und Rundgänge zu Sagenorten in München.* München: Stiebner Verlag GmbH. https://books.google.com.tr/books?id=p2mxAUyw9TcC&printsec=frontcover&dq=Magische+Geschichten+und+Rundg%C3%A4nge+zu+Sagenorten+in+M%C3%BCnchen+fenzel&hl=de&sa=X&ved=2ahUKEwjKoNym5srtAhVKUhoKHTpdDtkQ6AEwAHoECAAQAg#v=onepage&q=m%C3%BCnchen&f=false (son erişim: 13.12.2020)

Gassner, L. (1865). *Rosenheim und dessen Umgebend: für Fremde und Einheimische*. Rosenheim: E. Huber Buchhandlung.

Grässe, J. G. T. (1868). *Sagenbuch des preussischen Staats*. Verlag von Carl Flemming.

Haefs, H. (2004). *Ortsnamen und Ortsgeschichten aus Schleswig – Holstein zunebst, Fehmarn, Lauenburg, Helgoland und Nordfriesland.* Nordersted: Books on Demand Verlag.

Jaeger, C. (1828). *Geschichte der Stadt Heilbronn und ihres ehemaligen Gebietes.* Heilbronn: In der F.D. Glasischen Buchhandlung.

Kastner, H. (2007). *Von Aachen bis Zypern.* Baden- Baden: Humboldt Verlag.

Kluge, F. (1975). *Etymologisches Wörterbuch*. Berlin: Walter De Gruyter Verlag, 21. unveränderte Auflage.

Lauer, J. F. (1853). *System der griechischen Mythologie*. Berlin: Georg Reimer Verlag.

Lewandowski, T. (1980). *Linguistisches Wörterbuch III*. Heidelberg: Quelle&Meyer Verlag.

Meier, E. H. (1852). *Deutsche Sagen, Sitten und Gebräuche aus Schwaben*. Stuttgart: Metzler Verlag.

Oetker, F. (1855). *Helgoland: Schilderungen und Erörterungen*. Berlin: Verlag von Franz Dunder.

Platon. (1957). *Sämtliche Werke II.* Leck/Schleswig: Rowohlt Verlag.

Pröhle, H. (1859). *Harzsagen*. Leipzig: Hermann Wendelssohn Verlag.

Pomino, Natascha; Zepp, S. (2008). *Hispanistik.* 2. Auflage. Paderborn: Wilhelm Fink Verlag.

Sturmfels, W. (1931). *Etymologisch Lexikon deutscher und fremdländischer Ortsnamen.* Berlin und Bonn: Ferd. Dümmlers Verlag.

Temme, J. D. H. (1865). *Die Volkssagen Ostpreussens, Litthauens und Westpreussens*. Berlin: Nicolaische Verlagsbuchhandlung.

Urmes, D. (2004). *Handbuch der geographischen Namen*. Wiesbaden: Matrixverlag GmbH.

Wundt, F. P. (1805). *Geschichte und Beschreibung der Stadt Heidelberg.* Heidelberg.

İnternet Kaynakları

http://www.albertmartin.de/latein/?q=apud&con=0 (son erişim: 14.12.2020)